

Nagy László ny. ezredes:

AZ OROSZ–UKRÁN HÁBORÚ MARGÓJÁRA

ÖSSZEFOGLALÓ: Írásában a szerző az orosz–ukrán háború egyik sajátos aspektusát elemzi: azt vizsgálja, hogy milyen tényezők befolyásolják a nyugati világ államait abban, mikor és milyen (minőségű és mennyiségű) fegyverrel, hadianyaggal támogatják Ukrajnát.

KULCSSZAVAK: Oroszország, Ukrajna, orosz–ukrán háború

A SZERZŐRŐL:

Dr. Nagy László ny. ezredes (DSc), a Magyar Hadtudományi Társaság tagja

Az orosz–ukrán válság 2022. február 24-én kezdődött és jelenleg is zajló szakasza új fejezetet nyitott a két ország viszonyában, hiszen Oroszország nyílt *fegyveres agresszióhoz* folyamodott Ukrajna ellen. A viszony ezt megelőzően (de különösen 2014 tavasza óta) sem volt felhőtlen, mivel ekkor Oroszország annektálta a Krímet, és tevőlegesen támogatni kezdte a kelet-ukrajnai szeparatista mozgalmakat. Az időközben kikiáltott Donyecki, illetve Luhanszki Népköztársaságok fegyveresei és az ukrán hadsereg között – a nemzetközi közönség lagymatag erőfeszítései ellenére – azóta is változó intenzitású fegyveres összecsapások folytak. Sőt, 2021 második felétől kezdve Oroszország nagyszabású és elhúzódo hadgyakorlatok örve alatt jelentős csapatkontingenseket összpontosított az ország nyugati térségeiben, az ukrán határ mentén, kiterjesztve a gyakorlatokat a vele szövetséges Belarusz területére is. A moszkvai propaganda egyidejűleg a Kelet-Ukrajnában élő orosz ajkú lakosság elleni *népirtással* vádolta Kijevet. A fenyegető csapatmozgások ellenére a szakemberek többsége valószínűtlennek tartott, mert irracionálisnak vélt egy tényleges orosz támadásra vonatkozó politikai döntést. Mégis, 2022. február 24-én megkezdődött a különleges hadműveletnek elkeresztelt nagyszabású támadás Ukrajna ellen, a moszkvai hivatalos szóhasználat szerint a *nácitlanítás* és a *demilitarizálás* érdekében. Ez magyarra „lefordítva” az ukrán kormány megdöntését és Moszkva-barát vezetésre cserélését jelentette volna, amely új vezetés szakítana az Európai Unió, illetve a NATO irányába történő törekvésekkel.

Azóta, immár több mint egy éve folyik az öldöklő küzdelem a két szláv testvérnép között, százezres nagyságrendben szedve az áldozatokat mindkét oldalon, és milliós nagyságrendű ukrán menekültfolyamokat generálva. Azóta többé-kevésbé mindenki számára világossá vált, hogy egyrészt a moszkvai vezetés villámháborúban és gyors győzelemben reménykedett, másrészt hogy Ukrajna – élvezve a Nyugat egyre sokoldalúbb és intenzívebb támogatását – sikeresen védekezik az orosz agresszióval szemben, és meghiúsította a villámháborús elképzeléseket. Az orosz katonai vezetés hadművelleti tervei egyre kisebb és kisebb területekre koncentrálnak, a cikk megírásának időpontjában Bahmut, a hónapok óta ostromlott, stratégiaiilag szinte jelentéktelen kelet-ukrajnai város elfoglalására.¹

A későbbiek egyértelművé tételéhez azonban meg kell határoznunk, hogy mit értünk a *Nyugat*, a nyugati világ fogalmán. Jelen cikkben én egyértelműen az Ukrajna partján

¹ A cikk megírásának időpontja 2023. március közepe.

álló demokratikus országok és nemzetközi szervezetek összességét értem, Kanadától Dél-Afrikáig, Ausztráliától Japánig és az Európai Uniótól a NATO-ig. Ennek a nyugati világnak e vonatkozásban is meghatározó két szereplője az Egyesült Államok és az Európai Unió (illetve az EU-tagországok). Az orosz–ukrán fegyveres konfliktus későbbi alakulása és majdani végső kimenetele szempontjából ugyanis nem elhanyagolható befolyással bír ez a két szereplő, mivel támogatásuk nélkülözhetetlen ahhoz, hogy Ukrajna képes legyen ellenállni az orosz agresszióknak. Vizsgáljuk meg, milyen tényezőktől függ ennek a támogatásnak a mértéke, az ütemezése, összetevőinek belső aránya.

A nyugati világ álláspontját két, egymással összefüggő tényező határozza meg. Az első és döntő ezek közül: a Nyugat *nem engedheti meg*, hogy Oroszország győzzön ebben a konfliktusban. Nem engedheti meg elvi okokból, mert nem lenne összeegyeztethető saját értékrendjével. Nem engedheti meg gyakorlati okokból sem, mert ezzel legitimálná a fegyveres erőszak útján megvalósuló területszerzést, ami beláthatatlan következményekkel járhatna más konfliktuszónákban. Ez a meghatározó tényező arra sarkallja a nyugati világ országait, hogy erős, megbízható támaszai legyenek Ukrajna honvédő harcának, hogy sokféle módon és eszközzel *támogassák* ezt a küzdelmet. Kétségtelen, hogy Ukrajna ebben a rákényszerített fegyveres küzdelemben a saját szuverenitása mellett egyúttal a demokratikus országok értékrendjét és biztonságát is védelmezi. Megítélésem szerint a nyugati országok *képesek* megadni a sikeres védekezéshez szükséges mértékű támogatást az ukrán népnek.

Itt azonban a Nyugat szembesül egy kegyetlen *dilemmával*, amelyet a második, általam említett és vizsgált befolyásoló tényező idézett elő: az Ukrajnát támogató országok egyidejűleg *azt sem engedhetik meg*, *azt sem akarhatják*, hogy Oroszország megalázó, megrázó, kérlelhetetlen és kimagyarázhatatlan vereséget szenvedjen el, hogy *sarokba szorítva* érezze magát. Merthogy ebben az esetben Moszkva reagálása még a megszokottnál is kiszámíthatatlanabb, irracionálisabb lenne-lehetne, beleértve ebbe a nukleáris fegyverek bevetését is, annak minden következményével. Vagyis a nyugati világ kénytelen – sok más szempontot megelőzve – óvakodni attól, hogy „túlfegyverezze” az ukrán hadsereget. Más szavakkal kénytelen patikamérlegesen egyensúlyozni, hogy a támogatása, a különböző fegyverrendszerek átadása-átengedése elegendő legyen a védekezéshez, az agresszió elhárításához, de – egyelőre legalábbis – ne eredményezze Ukrajna meggyőző katonai fölényét.

Még bonyolultabbá teszi a dilemma feloldását, a keskeny ösvényen történő lavírozást, hogy több szakértő, köztük például Gyarmati István nagykövet véleménye szerint Ukrajnában a minőség és a mennyiség küzdelme folyik: korszerű és egyre korszerűbb fegyverek állnak szemben az orosz támadó fél mennyiségi technikai fölényével, túlerejével.

Rendkívül megnehezíti továbbá a nyugati döntéshozók helyzetét az a bizonytalanság, hogy sem Oroszország győzelmét, sem – esetleg megalázó – vereségét nem tudjuk egyértelműen definiálni. Ráadásul Oroszország ebből a szempontból messze nem egységes, más-más az álláspontja a társadalom egyes rétegeinek, más a katonai vezetésnek (illetve általában a hadseregnek), és ismét csak más a politikai vezetésnek. Utóbbinak a „győzelem”, bármit is értsünk jelenleg rajta, minden bizonnyal a túlélést is jelenti, míg más csoportok számára ez egyáltalán nem ennyire egyértelmű.

Tehát a Nyugatnak valóban lavíroznia kell annak érdekében, hogy Oroszország, az oroszországi társadalmi csoportok ne sokkhatásszerűen, ne viharos gyorsasággal éljék meg, hanem *fokozatosan* ébredjenek tudatára, hogy nem kerülhetnek ki igazán győztesen a jelenlegi fegyveres konfliktusból. Természetesen minél hamarabb célba jut és elterjed ez a felismerés,

annál jobb esélye van egy esetleges fegyvernyugvásnak és perspektívában a békekötésnek. Amihez, természetesen, kellene fog az ukrán fél hozzájárulása is, de az ukrán vezetés jövőbeni magatartásának elemzése nem képezi jelen cikk témáját.²

Azt sem kívánom részletesen vizsgálni, hogy egy-egy állam milyen mértékű támogatást képes nyújtani anélkül, hogy saját biztonságát veszélyeztetné. Nyilvánvaló, hogy ez a mérték, adott esetben az ukrán félnek átadandó fegyverzet mennyisége nagyon különböző lehet. Úgy vélem, hogy jelenleg az Egyesült Államok az egyetlen ország, amelynek biztonsága nem szenvedne komoly csorbát még az ukrán fél által igényelt mennyiséget meghaladó fegyverzet átengedése esetén sem. Viszont az Egyesült Államok is elszenvedője az említett dilemmának: elegendő eszközt kell biztosítania Ukrajna számára, de ugyanakkor nem *túl sokat*; eléggé, de nem kiemelkedően korszerűt; védelmi eszközöket, de nem egyértelműen támadó fegyverzetet (kis hatótávolságú rakétát igen, de nagyobb hatótávolságút egyelőre nem).

Az Európai Uniónak és minden egyes tagországának ugyanezzel a kettős szorítással kell megküzdenie, és az EU álláspontja egyáltalán nem határozható meg a tagországok álláspontjainak egyszerű átlagolásával. A kelet-közép-európai országok közvetlenebb érintettségük okán egészen másként viszonyulnak az Ukrajnában zajló háborúhoz, és közülük is Lengyelország, valamint a balti államok – történelmi tapasztalatokra támaszkodva – különösen érzékenyen reagálnak az orosz agresszióra. Ezen országok még a saját katonai biztonságuk bizonyos sérelme árán is hajlandóak fegyverek átadásával támogatni Ukrajnát. Túl a biztonsági megfontolásokon azonban más tényezők is hatással vannak az EU-tagországok segítőkészségére, például az orosz energiahordozóktól való függőség mértéke. Összességében azonban elmondható: az Európai Unió tagállamai abban érdekeltek, hogy a háború a *lehető leghamarabb* – legalább egy fegyverszünet aláírásával – véget érjen. Számukra a háború minden egyes napja újabb és újabb kártételt jelent, mindenekelőtt gazdasági értelemben.

Itt egy újabb törésvonal tapintható ki a nyugati világon belül. Míg az EU gazdasági érdekei egyértelműen a háború mielőbbi befejezésével azonosíthatóak, addig a Nyugat másik erőközpontjáról, az *Egyesült Államokról* ez nem mondható el egyértelműen. Az amerikai vezetésnek ugyanis érdekében áll a riválisok (ezen belül az Európai Unió) további meggyengítése, egyúttal saját gazdasági vezető szerepének megszilárdítása. Tehát a vezető amerikai politikusok egy része tulajdonképpen nem bánna, ha az orosz–ukrán konfliktus még egy kicsit elhúzódna.³ (Erősen túlzó, de nem nélkülöz minden alapot az az ironikus állítás, hogy az amerikaiak az utolsó ukrán katonáig készek folytatni a küzdelmet.) Éppen ezért az Európai Unió és az Egyesült Államok feltételezett érdekei és ezzel együtt az álláspontjuk e vonatkozásban nem azonosak.

Van a katonai támogatásnak még egy nem elhanyagolható aspektusa. A támogató országok részéről természetesen mondható eljárás, hogy nem a legkorszerűbb fegyvereiket ajánlják fel és adják át a támogatott félnek. A támogatással egyidejűleg természetes az az igényük is, hogy az átadott fegyvereket korszerűbbekkel pótolják, vagyis a segítségnyújtás egyúttal modernizálást is jelent(het), akár beszerzés, akár saját gyártás útján. Lengyelország például korszerűbb harckocsikat kíván kapni az általa nagylelkűen Ukrajnába szállított eszközei helyett.

² Az ukrán vezetésnek is kompromisszumkészséget kell (majd) tanúsítania ahhoz, hogy egyáltalán tárgyalásokra kerüljön sor.

³ Természetesen hasonló állítás megfogalmazását és nyilvános hangoztatását egyetlen amerikai (és általában nyugati) politikus sem engedhetne meg magának. Én is csak az összefüggésekből kimazsolázható feltételezésként merem ezt megfogalmazni.

A nyugat-európai országok azonban „elkényelmesedtek” a 21. század eltelt éveinek békehangulatában, ami különösen megnyilvánult a nehézfegyverzet gyártókapacitásainak bizonyos fokú leépítésében. Nem fújtak riadót 2014-ben, a Krím annektálásakor sem. Most pedig szembesülnek azzal, hogy az Ukrajnában folyó háború iszonyatos mennyiségben emészti fel a fegyverzetet és a lőszeret, a kapacitások visszaépítése pedig – bár megkezdődött – lassúnak ígérkező folyamat (ezen belül kevésbé időigényes a lőszergyártás).

Összességében a bő egy éve folyó orosz–ukrán háborúnak a vizsgált témával összefüggő tapasztalatait az alábbiakban fogalmazom meg:

A Nyugat fokozódó elszántsággal és egyre nagyobb intenzitással támogatja, látja el fegyverzetrel, technikai eszközökkel Ukrajnát. Az már mostanra bebizonyosodott, hogy a nyugati segítségnek köszönhetően az ukrán hadsereg képes ellenállni az orosz agresszióknak, képes egyensúlyi helyzetet kialakítani az 1200 kilométeres front bármely szakaszán. A fegyverzet terén mutatkozó erőviszonyokat és erőeltolódásokat tekintve az idő az ukrán félnek dolgozik. A kapacitások fokozatos visszaépítésének ütemében az ukrán fél ellátása a jövőben tovább javulhat. Ha ehhez hozzávesszük, hogy több nyugati országban folyik az ukrán katonák átképzése a korszerű fegyverek kezelésére, akkor határozottan bízhatunk az erőviszonyok további eltolódásában.⁴

A dilemma azonban továbbra is fennáll. A segítőkészségnek, a támogatási képességnek és a támogatás mértékének határt szab a latolgatás, az egyensúly keresése a szükséges és az elégséges között, továbbá a félelem egy irracionális moszkvai lépéstől. Jelenleg az orosz politikai és katonai vezetés szemmel láthatóan illúziókat kerget, és még nem ismerte fel (pontosabban nem ismeri be, hogy már felismerte): a „különleges hadműveletből” nem kerülhet ki győztesen. Ehhez a beismeréshez még idő szükséges, még sok áldozatot kell meghoznia mindkét félnek, a megtámadott ukrán népnek is, a háborúba kalandor politikusok által belerángatott, jobb sorsra érdemes oroszországi társadalomnak is. A felismerés és a beismerés azonban előbb-utóbb elkerülhetetlenül bekövetkezik, és végső soron ezt a célt szolgálja a ma még kényszerűen „kicentizett” nyugati technikai támogatás is.

A háború vége pedig új, nem kisebb volumenű kihívásokat hoz el az Ukrajnát jelenleg is támogató nemzetközi közösség számára, amelyek közül kettőt kívánok nevesíteni. Egyrészt újjá kell építeni a rommá lőtt ukrán városokat, helyre kell állítani a végletekig megtépázott infrastruktúrát és általában a gazdaságot. Másrészt újra kell gondolni a kapcsolatokat a háború utáni, a jelenlegitől vélhetően markánsan különböző Oroszországgal.

⁴ Itt kitérhetnék az orosz fegyveres erők fokozódó logisztikai problémáira, amelyek megerősítik az említett tendenciát, de ez szintén nem képezi jelen cikk témáját.